

DE IDEALE MENS

Het woord ideaal is iets dat al aangeeft waar het over gaat. Een ideaal is namelijk een droombeeld. Het is het droombeeld van de mens in zijn volmaaktheid waarmee we ons vanavond moeten bezighouden.

Dat beeld is in de loop der tijd nogal eens veranderd, maar één filosofie heeft het heel lang volgehouden, dat is de z.g. bisex-mens: de zichzelf bevruchtende mens zou men kunnen zeggen. Kortom, de mens die een geheel is. Het klinkt een beetje vreemd als ik dat zo zeg in het begin, maar de voorstelling is al betrekkelijk oud. In de tijd van de Grieken en de Romeinen kende men al een analogie tussen het menselijke lichaam en de stand van de sterren. Men geloofde, dat het menselijke lichaam net als het hemelrijk kon worden verdeeld in een aantal sferen waarin 7 hoofdsferen of hoofdtermen aanwezig waren en een aantal secundaire sferen: dat ging tot 49, soms zelfs tot 63. Hier probeerde men duidelijk te maken dat de mens in zichzelf een kosmos is. Maar de kosmos is vanuit het oude standpunt zelfvernieuwend. Het is een wereld waar geen grenzen aan zijn, waarin het perfecte evenwicht heerst en waarin alles altijd in de juiste volgorde volgens de wil van God of van de goden verloopt. Dit is het beginbeeld van de ideale mens kun je wel zeggen.

Het zal u duidelijk zijn, dat men zich vroeger minder met de mens heeft beziggehouden. De mens was eigenlijk een soort appendix aan het gestoei der goden en de krachten der natuur. Eerst toen de mens zelf werd beschouwd als een afzonderlijk wezen, begon men zich langzaam maar zeker ook een beeld te maken van hetgeen die mens zou moeten zijn. Opvallend is ook dat in die periode de filosofen niet meer spraken over bepaalde mensen als directe afstammelingen van de goden, iets wat eens belangrijk was om aan te duiden dat men als vorst b.v. recht had op een troon.

De ideale mens ziet er dan ongeveer als volgt uit: Hij heeft de kenmerken van beide geslachten. Een beetje moeilijk misschien.... maar zo staat het er. Hij is innerlijk perfect beheerst. In hem zijn rede, gevoel en daadkracht een drie-eenheid die kan worden voorgesteld door een gelijkhoekige driehoek. In het geheel van zijn wezen reageert hij op alle krachten van de kosmos, maar is hij eveneens gelijkwaardig aan alle krachten die op hem inwerken. Hij is degene die God erkent en het beeld van God is, zo zal men later formuleren. Dat is dan ongeveer 800 á 900 na Chr. Zo bezien is er dus voor u niet veel kans. Hoe komt men dan eigenlijk aan die denkbeelden. Dan moeten we ons weer begeven in allerlei mystieke verhalen.

U kent wel het verhaal van de eerste Adam. De eerste Adam leefde eigenlijk buiten de tijd die wij kennen en hij leefde ook buiten de wereld die wij kennen. Hij was deel van een aparte harmonische sfeer en wereld. Op het ogenblik, dat hij contact kreeg met het boze of het demonische, verloor hij een deel van zichzelf. Zo gebeurde het dat alle delen van zijn wezen (alle cellen van deze Adam) zelfstandige wezens werden die zochten naar de vervolmaking door het vinden van het bij hen passend deel. Eerst wanneer deze Adam (de Rode Adam) weer alle delen tezamen heeft gevonden, zal hij kunnen terugkeren naar het paradijs. Nu hoort u wel, dat wij het hier nog steeds hebben over Adam. Eva komt er niet aan te pas behalve om hem de schuld te geven van de appel. Dat is begrijpelijk in een wereld waarin de man nog steeds als een superieur wezen werd beschouwd, althans officieel. Waarschijnlijk omdat hij intern nogal eens onder de plak zat.

Als de voorstelling zich eenmaal verder gaat uitbreiden, zegt men: De mens is eigenlijk geen geheel. Een man kan niet voortbrengen zonder meer en ook een vrouw kan zich ook niet vervolledigen zonder meer. Zij hebben elkaar nodig. Het is dan ook in die tijd (dan zitten we wederom zo tussen 8 á 900 na Chr.) dat men begint het verhaal te vertellen van de tweelingzielen: de delen van één persoonlijkheid die in twee verschillende lichamen, beide een andere sexe bezitten, door de eeuwen heen elkaar voortdurend ontmoetend totdat zij die perfecte harmonie hebben gevonden waardoor ze versmelten tot één geheel. Dan krijgen we te maken met de androgyne mens. De mens die als uiting het kunstmatige product is van een

volledige geest en daardoor alle eigenschappen van het stoffelijke in volledigheid tot uiting kan brengen. Maar we zijn dan nog niet verder, want het blijven verhalen.

Later gaat men proberen de zaak wat religieuzer te bekijken. Men zegt: Wij zijn deel van God. Als wij beantwoorden aan het deel Gods dat in ons is, vergeten wij onze eigen beperkingen en daardoor worden wij dan de ideale, de volmaakte mens. Dat is wel heel aardig, maar ik geloof niet dat je ineens kunt kiezen wat voor sexe je wilt hebben op het ogenblik dat je met God hebt gesproken. Misschien als je het met een chirurg doet in een van de Afrikaanse landen, kan dat nog, maar met God, neen. Dus ook hier blijkt de godsdienst heel veel te vertellen te hebben.

Zo verdonkeremaand men langzamerhand het kosmische beeld van de mens. Men probeert de mens te herleiden tot een ideale factor in een systeem dat men als ideaal beschouwt, of dat nu een religieus beeld is of misschien een meer staatkundig beeld. Als wij b.v. horen spreken over de ideale mens kort na de revolutie in Rusland, dan blijkt de ideale mens een tractorbestuurder te zijn die technisch buitengewoon bekwaam is en door zijn bekwaamheid de aandacht heeft gekregen van een eveneens zeer technisch aangelegd meisje op de kolchoze dat bepaalde landbouwmachines bedient. Beiden brengen zij dan hun talenten samen in het nageslacht en ziet, de ideale socialistische mens is ontstaan. Een mens die niet vraagt naar beloning, die werkt totdat hij blauw ziet en daarbij alle technische kunsten beheerst die in het boerenland daar nogal zeldzaam waren.

Laten wij nu eens kijken wat de katholieken daarvan hebben gemaakt. Liduina van Schiedam b.v. Het is een naam die zeer aangenaam klinkt. Wie was Liduina? Zij was iemand die bedlegerig was, die haar hele leven verzorgd moest worden, die ontzettende pijnen leed maar altijd geduldig haar lijden droeg en degenen die bij haar kwamen nog wist op te beuren. Dat is een heel mooi beeld van een mens. Maar kan die ideale mens dan niet iemand zijn met heel grote geestkracht en een groot geloof in een zwak lichaam? Trouwens wat dat betreft, men heeft wel eens gezegd: De ideale mens is altijd een paus. Dat wordt heel moeilijk, als we denken aan de Orsini, de Borgia of we mogen ook nog wel wat dichterbij huis kijken en zeggen: Dat ideaal van de mens zie ik daar niet in.

Het schijnt dat de ideale mens iets is dat niet kan bestaan. Of toch? Als we nu eens afstand doen van alle historische ontwikkelingen. U weet nu een beetje hoe men aan die verschillende beelden komt. Als we ons eens gaan afvragen, wat is ideaal voor de mens, dan komen we misschien een beetje dichterbij. Ideaal voor een mens is het beschikken over voldoende geestkracht om zijn lichaam te beheersen, zodat lichaam en geest een behoorlijke eenheid vormen. Die mens moet in staat zijn het geheel van zijn wezen te ontwikkelen. Dat houdt in dat hij zich niet laat bepalen of beperken door regels buiten hem, maar zelf voortdurend de juiste verhouding zoekt met de wereld en de omstandigheden waarin hij leeft. Dan zal die mens ongetwijfeld ook al zijn geestelijke kwaliteiten moeten kunnen overdragen op de stof. Hij moet dus voor zover het lichaam dit kan verwerken alle geestelijke energieën in zijn stoffelijk lichaam kunnen manifesteren. Omgekeerd moet hij in staat zijn alle gegevens, die zijn stoffelijk lichaam opneemt, onverkort zonder emotionele kleuring e.d. over te dragen aan zijn geest.

Waar een perfecte wisselwerking tussen stof en geest bestaat, hebben we in ieder geval een mens die voor zijn omstandigheden ideaal leeft, want een dergelijke mens heeft in de eerste plaats kracht. Dat wil zeggen, hij kan:

1. zichzelf genezen, regenereren desnoods als het nodig is,
2. zijn krachten naar buiten toe gebruiken, dus hij kan genezen,
3. hij is in staat om op aarde waar te nemen, maar gelijktijdig ook geestelijk waar te nemen. Zijn waarnemingen zullen dus altijd een conclusie, zijn van stoffelijke en geestelijke factoren. Hierdoor zal hij de juiste weg onder alle omstandigheden in eigen leven kunnen vinden.

Daar kunnen we nog aan toevoegen: deze mens heeft ook nog het ideale vermogen om, als de stoffelijke wereld niet aanvaardbaar is, de geestelijke te betreden om vanuit die wereld, indien hij de noodzaak beseft zonder meer te incarneren. Dat is inderdaad heel wat en het komt praktisch ook nooit voor. Dat is nu een mens, die vanuit mijn standpunt althans ideaal zou zijn.

Is het ook een menselijk ideaal? Ik denk het niet. De meeste mensen hebben een ontzettende hekel aan degenen die iets kunnen doen wat anderen niet kunnen begrijpen en waarvan ze geen profijt kunnen trekken. Bovendien hebben ze een reuze hekel aan mensen die a.h.w. je gedachten lezen voordat je ze hebt gedacht. Dus zo iemand zou wel ideaal kunnen vanuit zichzelf, maar als hij een beetje te eerlijk en te oprecht is, komt hij toch op de brandstapel terecht of in het gekkenhuis. Het ligt er maar aan in welke tijd hij wordt geboren.

Wat moeten wij ons dan nog afvragen? Wat ziet men op aarde als de ideale mens? O, laten we hier uitkijken. Er zijn mensen die de leiding hebben. Zij denken dat ze weten wat goed voor u is. Hun ideaal voor de mens is een volgzame consument die alle beslissingen aan wijzaren (daar bedoelt men zichzelf mee) overlaten en die volledig bereid is alles (have, goed, relaties en zelfs het eigen leven) te offeren, als daarom wordt gevraagd. Ik kan begrijpen, dat het voor een politiek leider ideaal is om zoveel stommelingen op die manier te kunnen beheersen. Maar het lijkt mij, dat het dan weer niet ideaal is voor degenen die worden beheerst.

Anderen zeggen: De ideale mens is de mens die eerlijk in opstand durft komen tegen alles wat hij rond zich ziet aan onrecht. Heel aardig, maar wat is onrecht? Dat is niet bepaalbaar. Onrecht is alleen vanuit een bepaald standpunt bepaalbaar. Er is nooit een algemene wet daarvoor te vinden. Dan zou men kunnen zeggen: Een ideale mens zou een van de mensen van Greenpeace kunnen zijn, omdat hij probeert het leven te behouden dat er nog is en gelijktijdig te voorkomen dat de aarde onbewoonbaar wordt gemaakt door de industriële exploitatie. Maar die industriële exploitatie is voor een deel weer noodzakelijk, omdat de mensen ook nog moeten eten. Want als er iets is dat de mens niet wil, dan is dat geboortebeperving. Toch zou dat het enige middel zijn (O, Malthus zaliger, wat hebben ze je vaak miskent), waardoor men inderdaad op aarde voor iedereen een redelijke levensmogelijkheid kan scheppen. Ik denk niet dat men zo iemand ideaal kan noemen, omdat hij alleen maar in opstand komt. In feite scheidt hij strijd en daardoor conflicten die op zichzelf misschien net zo gevaarlijk zijn als hetgeen hij bestrijdt. Neen, dat zie ik ook niet zo zitten.

Iemand dan, die perfect alles registreert? Nu ja, als een computer dat doet, maakt hij ook fouten en een mens is zeker niet vrij van fouten. Misschien zou er een ideale mens kunnen bestaan die alle capaciteiten van een computer bezit zonder dat hij fouten maakt. Maar dan vraag ik mij af of hij nog mens is? Want om geen fouten te maken en zo te functioneren als een computer moet je weer geen gevoelens hebben. Gevoelens zijn wel een van de kostbaarste eigenschappen van de mens. U ziet het, praten over de ideale mens is moeilijker dan u wel had gedacht.

Natuurlijk, beelden kun je altijd opbouwen en ze worden vaak opgebouwd. Soms is het helemaal science fiction. Soms is het alleen maar fiction. Soms is het een intuïtieve kennis die door de wetenschap wordt ontkend. Er zijn natuurlijk wezens in de ruimte. Zij hebben andere vormen dan u, ze hebben andere kwaliteiten en mogelijkheden dan u. En vanuit een stoffelijk standpunt beschouwt men ze niet als ideaal. Maar let wel, dat komt alleen omdat u ze niet helemaal kent. Dat is trouwens zo met heel veel mensen, die als een ideaal worden vereerd. Als wij alles eens wisten omtrent alle sterren zoals voetbal, pop-films t.v.-presentatoren. Wij kunnen eenvoudig niet zeggen hoe of wat ze zijn. Daar gaat het namelijk juist om. Als wij ze helemaal zouden kennen, dan zouden ze ook niet ideaal zijn. Het enige dat we dan nog kunnen opbouwen is het beeld van een mens, die in de huidige wereld ideaal zou zijn onder de huidige omstandigheden. Ik geloof, dat ik dat in deze inleiding niet mag nalaten, anders krijgen we dadelijk misschien allerlei conflicten.

De huidige situatie is zo dat een ieder, die zich zonder meer voegt in het bestaande systeem niet ideaal kan functioneren. Hij kan namelijk ofwel niet ideaal als mens functioneren, danwel hij zal maatschappelijk niet ideaal kunnen functioneren. Wij hebben dus iemand nodig die weinig of geen beroep doet op de maatschappij en binnen die normen en regels van de maatschappij voor zichzelf een plaats inneemt waarin hij krachtens zijn persoonlijkheid, zijn kwaliteiten, zijn eigenschappen kan bouwen.

De mens, die voor zichzelf een aangepaste weg bouwt, zal daarbij zijn leefwijze niet laten bepalen door de algemeen geldende drang. Je kunt hem duizend keer vertellen dat Croma zo heerlijk bruint, maar hij gebruikt gewone zonnebrandolie. Of om het anders te zeggen: Hij trekt zich van reclame geen steek aan, gaat af op zijn eigen bevindingen en vermijdt alle complexe producten, als hij gewone producten kan krijgen, vervaardigen of vinden. Het is

iemand die teruggaat naar een mate van eenvoud van leven waar het hem mogelijk is. Het is iemand die ook probeert een beetje zelfstandig te zijn: dus zichzelf niet afhankelijk maakt van b.v. elektriciteit. Als de elektriciteit uitvalt, dan is er nog wel wat anders te doen voor hem. Hij moet verder ook gevoel voor humor hebben, meen ik. Want een mens, die niet het belachelijke kan zien in de wereld, zal het niet lang kunnen uithouden. Hij wordt ofwel zo nijdig dat hij destructief wordt, danwel hij wordt zo hopeloos dat hij zichzelf vernietigt. In geen van beide gevallen is hij ideaal.

Wat moeten we nog meer verwachten van die mens? Groot medegevoel voor de mensen met wie hij te maken heeft. Een mens die zich isoleert van de mensheid kan nooit ideaal functioneren. Hij moet er wel degelijk deel van zijn.

Hij moet vanuit het standpunt van deze wereld wel een geloof hebben. Maar dat geloof mag weer niet een geloof zijn dat hem beheerst: het moet iets zijn dat in hem bestaat. Dat houdt in, dat hij desnoods tot een of ander genootschap of kerk kan behoren, maar dat hij daar nooit geheel aan gebonden kan zijn. Als ik het dan probeer te zeggen vanuit mijn standpunt, zou ik eraan willen toevoegen:

Ideaal in deze tijd is de mens, die zijn geestelijke gevoeligheden en kwaliteiten invoegt in zijn stoffelijk bestaan alsof ze vanzelfsprekend zouden zijn. Op het ogenblik, dat je een te groot verschil gaat maken loopt het vast. En daar staat dan de mens, die zeker over honderd jaar niet meer ideaal is, maar die het nu zou kunnen zijn. Waarom? Waarschijnlijk omdat die mens voldoende besef van zichzelf heeft. Hij weet iets omtrent zichzelf. Ik wil niet zeggen, dat hij zichzelf perfect kent: welke mens kan dat wel. Dat is onbereikbaar. Maar hij weet voldoende over zichzelf om zich geen illusies te maken t.a.v. zichzelf en de wereld. Hij is zich voldoende bewust van de eventuele fouten of minder prettige kwaliteiten die hij bezit om deze onder appél te houden. Hij beheerst zich in zoverre dat hij optimaal kan reageren, ook als zijn eigenschappen niet optimaal zijn. Hij is volkomen bereid om met anderen samen te werken, maar zal nooit samenwerken met anderen aan een doel dat hij zelf niet als juist heeft erkend.

Hij zal ook nooit ingaan op gezagsverhoudingen, tenzij voor een zeer specifiek doel, voor een bepaalde tijd en dan nog uitgaande van zijn persoonlijke erkenning van de gezagswaarde. Hij kan dus niet politieagent worden, maar hij zou een uitstekende ordebewaarder kunnen zijn, wanneer hij op een bepaald moment nodig is. Hij zou nooit een sociaal werker kunnen zijn, want dan moet je werken met systemen. Maar hij zou zozeer sociaal voelend zijn, dat hij vaak de taak van de sociale werker kan opnemen op die momenten dat dat noodzakelijk is zonder zich te binden aan een verdere steunverlening aan anderen waarvan hij de noodzaak niet erkent. Het is dus eigenlijk een crazy mens.

Dan zeggen de mensen: Wat zie je nu verder als ideaal? Ik vind een mens ideaal, als hij het modernste toneel (ik denk b.v. aan Pinter, ofschoon het wel niet het allernieuwste is dat ik ken) evenzeer kan waarderen als de Twee Wezen. Hij is iemand die evenveel voelt voor de Dikke en de Dunne als voor de een of andere film van Pasolini. Iemand die ongetwijfeld geroerd kan luisteren naar een concert van Bach, maar die er helemaal niet tegenop ziet dit te doen volgen door b.v. de Beach Boys. Kortom, een mens die veelzijdig is in zijn waardering.

Ik geloof, dat veelzijdigheid erg noodzakelijk is. Op het ogenblik, dat wij ons bepalen in onze smaak, in onze erkenning, in onze waardering, of het nu voor literatuur is, voor menselijke waarden of voor iets anders zijn wij onvolledig. Door de keuze die wij permanent maken ontnemen wij ons de mogelijkheid tot vernieuwing. De ideale mens zal in ieder geval wel in staat moeten zijn om zichzelf voortdurend te vernieuwen.

Heel veel systemen zeggen: Ik voer u tot het ideale mens-zijn. De een doet het met een rozenkruis, de ander doet het met een voorschot. In beide gevallen kun je door een graad te verwerven voorschot krijgen op de onsterfelijkheid die je nog niet waard bent. Een systeem is een leidraad, meer niet. Een leidraad kan voor mij alleen belangrijk zijn, als die mij helpt uit een doolhof te komen. Ik geloof, dat elk systeem voor een mens niet veel meer is dan de draad van Ariadne: een poging om terug te keren naar dat punt van waar je eindelijk naar buiten kunt kijken en zeggen: Zo, nu kan ik mijn eigen weg tenminste bepalen. En dan is elk systeem even goed. Of je nu te maken hebt met de een of andere oosterse Meester of naar de kerk gaat en luistert naar de dominee, naar de pastoor of misschien je laat leiden door de een of andere imam en de wijsheid put uit de put van de oelama, dat maakt ook niet veel uit. Wij hebben een geloof nodig, zeker. Maar dat geloof is een innerlijk vertrouwen dat moet voeren

tot een innerlijke erkenning. Pas als die erkenningsmogelijkheid er is, moeten wij kiezen en dan pas begint de mogelijkheid om de ideale mens te worden.

Dan zijn er nog allerlei dingen die men geestelijk zou kunnen zeggen. Bijvoorbeeld: De ideale mens zou die lichamelijke kwaliteiten moeten bezitten en die gevoeligheden waardoor ook de hoogste geest zich door dat lichaam kan uiten. Maar zonder de geest is er geen lichaam en dus ook geen ideale mens. Ik denk dat wij alles kort samenvattend zouden kunnen zeggen: De ideale mens voor mij is iemand, die het beste maakt van zijn mogelijkheden zonder zich in enigerlei richting te binden: die bereid is een ieder te helpen, op zijn eigen manier verder te gaan en die daarnaast bereid is om een ander de kans te geven ook verkeerd te lopen, als hij dat met alle geweld wil. Wat moet ik daar nog aan toevoegen?

Ik heb u wat ideale mensen geschetst, maar dat heeft waarschijnlijk weinig te maken met uw ideaal. Vroeger had men zo zijn eigen idealen. Rudolf Valentino b.v. Het ideaal van vele vrouwen. Of Brigitte Bardot van de mannen. Ideaalbeelden, zeker, Wij hebben ze allemaal. Maar is een ideaalbeeld scheppen eigenlijk niet een ontvluchten aan onszelf? Als wij ons te druk gaan bezighouden met het schetsen van de ideale mens, zijn we dan eigenlijk niet bezig te zeggen dat wijzelf er niet zo erg op aan komen, dat het meer een kwestie is van het imiteren van een ander. Maar als je iemand imiteert, dan ben je niet echt. En hoe kan iets dat niet echt is ideaal zijn? Je kunt alleen ideaal zijn, als je werkelijk jezelf bent.

Mensen drukken tegenwoordig vaak hun bereiking uit in datgene wat ze verdienen of niet verdienen. Ze drukken het uit in de auto waarin ze rijden, degenen met wie ze omgaan, de drankjes die ze drinken, kortom, in allerlei uiterlijkheden. Als een persoonlijkheid uiterlijkheden nodig heeft om door anderen te worden erkend, dan is hij geen persoonlijkheid. Die mensen zien niet u, maar uw bankrekening. Ze proeven niet uw geest, maar de uitstekende wijn die u serveert. Ze zien uw dolle manier van leven aan voor het tempo en de beslissingskracht, terwijl u zich alleen maar teveel laat drijven door ingevingen die verder geen zin hebben. Neen, ik denk dat de mensen tegenwoordig, vooral als het om idealen gaat te vaak de verkeerde kant uit kijken. Ik geloof net dat er een ideaal systeem bestaat op aarde op dit ogenblik. Dat betekent, dat iemand die zich geheel aan een systeem bindt nooit een ideaal mens zou kunnen zijn. Hij kan het misschien worden, maar hij is het zeker niet. Ik geloof ook, dat er geen beperkingen bestaan die altijd blijven gelden.

Er is iemand geweest - nog niet zo lang geleden, het was in de tijd van Pius IX - die sprak: "De ideale mens is de mens die niet zondigt." Maar als je niet zondigt, dan bega je misschien een zonde omdat je door niet te zondigen anderen veel onthoudt waardoor het leven voor hen de moeite waard zou worden. Een mooie gedachte. Het is niet de kwestie van het niet zondigen, maar van het doen van alleen die dingen als zij - hoe dan ook - zinvol zijn. Dat is heel iets anders.

Een bank beroven kan ik tegenwoordig niet als een grote zonde zien. Ik beschouw namelijk een bank en het daartoe behorende personeel als degenen die werkelijk de grootste rovers zijn. Als u een bank berooft, dan zeg ik dat dat niet juist is. Maar als er geld nodig is en u kunt het niet op een andere manier krijgen, dan ben ik geneigd om ondanks alles het bestelen van een bank als een aanvaardbare zonde te beschouwen. Citeer mij niet tegen de politie, want dan denken ze dat ik gevaarlijk ben. Luister goed! Ik zeg dit nu over de bank, maar ik kan het ook zeggen over menselijke verhoudingen. Ik kan het zeggen over werkverhoudingen. Ik kan het op elk terrein zeggen. Het zondigen, zoals dat heet, het ingaan tegen het erkend juiste, kan soms beter zijn dan het vasthouden aan het principe.

Een principe is een richtsnoer dat alleen geldt zolang het de mogelijkheid schept om binnen de omstandigheden als mens tegenover mens zo goed mogelijk te leven. En dan zit je toch weer dicht bij wat ook een ideale mens is. Misschien zouden we heel eenvoudig moeten oplossen: De ideale mens is degene die in zich het vermogen heeft het juiste te doen voor zich en voor anderen ongeacht de regels, opmerkingen, geloofswaarden of wat dies meer zij dat zich daartegen schijnt te verzetten.

Om de inleiding te besluiten: Een ideale mens is voor mij een blijde mens. Daar heb ik een religieuze reden voor. Ik zeg dit: God heeft de wereld geschapen met alles wat erop zit: licht en duister, goed en kwaad. Degene die weigert om het goede, dat God mogelijk maakt, te genieten en toch alleen bezig houdt met de zware lasten die hij als mens moet dragen, ontkent

in wezen de goedheid Gods en verwerpt gelijktijdig de gave Gods. Dit te doen lijkt mij op zijn minst genomen dwaas en zeker in tegenstelling tot alles wat ik persoonlijk ook religieus als ideaal zou willen beschouwen.

DISCUSSIE

❖ *In hoeverre benaderen Jezus, de Christus en andere Meesters de ideale mens van heden en eigenlijk van alle tijden?*

Ik meen, dat Jezus in zijn tijd de ideale mens was. Maar ik geloof niet dat Jezus op dezelfde wijze in deze tijd een ideaal mens zou kunnen zijn. Misschien klinkt het een beetje hard, als je dat zo zegt. Een Meester moet werken in de termen van de mensheid waartussen hij werkt. In deze tijd is er gewoon geen begrip meer voor de verfijndheid van een rabbinale benadering, zoals Jezus dat in gelijkenissen steeds heeft gegeven. Er is ook geen begrip meer voor het absolute dat hij zo duidelijk centraal stelde. Dat kan alleen in een volk dat temidden van een veel-godendom al één God vereert. Daarin krijgen juist deze dingen hun zeggingskracht. Jezus' benadering van de sociale situatie, die in deze tijd misschien bijna vanzelfsprekend zou zijn, was voor zijn tijd erg revolutionair. In de huidige tijd zou hij waarschijnlijk strikter dan de publieke opinie moeten zijn dan vrijzinniger. Je kunt dus niet zeggen: Jezus past precies in deze tijd.

Dat geldt ook voor de Boeddha. De Boeddha, die afstand neemt van alle dingen, is gewoon iemand die geflipt is in deze tijd. Dat is iemand die in de Flower Power is gevallen en dan met een melig gezicht de wereld zegt dat ze zich nergens iets van aan moet trekken en alleen rechtvaardig moet zijn en de juiste wegen volgen.

Dan zegt de wereld: Maar dat past niet in het systeem. De Boeddha zou de mensen duidelijk moeten maken wat er in het huidige systeem fout zit. Zoals hij in zijn tijd heeft duidelijk gemaakt waar b.v. de plaats van de vorst is en waar de plaats van de geestelijk bewuste mens. Wat Mohammed betreft, u ziet het toch zelf. Als we kijken wat een Khoumeini op het ogenblik - zij het zeer shiïetisch - probeert tot stand te brengen, dan zien we dat zo iemand zichzelf gewoon vernietigt, omdat een leer, die eens bindend kon zijn, op dit ogenblik alleen verdelend kan werken. De islâm is gebouwd op eenheid en niet op verdeeldheid. Zo kunnen we alle Meesters noemen behalve misschien de laatsten. De Wereldleraar en de Wereldmeester passen in deze tijd, omdat zij met hun benadering (hetzij de abstracte van de Wereldmeester hetzij de misschien toch iets concretere van de Wereldleraar) volgens mij passen in de samenhang van deze wereld. Ik meen, dat een ideaal alleen kan bestaan in overeenstemming met het bestaande en nooit alleen op grond van een droom omtrent een toekomst of een waarde die in het verleden eens de moeite waard was.

De kosmos verandert steeds. De mens groeit, al lijkt het soms of hij een beetje vergroeid raakt. Hij verandert, hij groeit, hij wordt groter. Zijn begrippen worden anders. De dingen, die de mensen vroeger als een mirakel zagen, zijn tegenwoordig voor kinderen vanzelfsprekend. Zij weten de uitleg ervan en kennen de verschillende soorten ervan. Dat telt allemaal. Een Meester kan alleen werken in een bepaalde tijd, voor een bepaalde periode en niet eens voor een hele tijd van ruim 2000 jaar een leer brengen waaraan men dan enige tijd een ontwikkeling kan ontlenen. Daarna zal die leer verworden en zullen de omstandigheden steeds meer de mens gaan beheersen waardoor de betekenis van de leer teloor gaat. Dan zal er een nieuwe leer moeten komen die in overeenstemming is met de bestaande omstandigheden en mogelijkheden.

❖ *Hoe ideaal is het geest te zijn?*

Het geest zijn heeft zeer veel voordelen. Daaronder zou ik o.a. willen noemen: een zeer grote persoonlijke vrijheid, een voortdurende mogelijkheid zich te binden aan die dingen welke voor hem op dat moment van betekenis zijn. Aan de andere kant, als je naar de wereld kijkt en daar soms naartoe wilt, dan merk je dat je geen medium hebt en ben je net als een vrouw die, voordat ze een avondje uitgaat, zegt: Ik heb niets om aan te trekken.

❖ *Leeft de ideale mens zonder enig conflict of maakt hij/zij zonder bezwaar ook wel eens ruzie?*

De ideale mens leeft niet zonder conflict. Dat conflict namelijk is eigen aan het mens-zijn. De ideale mens beheerst echter het conflict, de doorsnee-mens wordt door het conflict beheerst. Daarin ligt het verschil. Het denkbeeld 'ideaal' vormt zich als men niet zo is.

❖ *Is het niet beter gewoon zichzelf te zijn zonder idealisme, zelfs met alle fouten en gebreken? Ideaal zijn of worden zit vol conflictstof en schept alleen maar tegenstellingen.*

U moet het zo zien: Een ideaal is altijd een droombeeld. Het is duidelijk dat een mens, die een droombeeld blijft najagen met verwaarlozing van de werkelijkheid daardoor alleen maar steeds meer conflicten schept. Maar het zal u ook duidelijk zijn, dat de mens die in het heden leeft toch iets moet hebben waar hij naar uitkijkt: dat hij voor zichzelf - hoe dan ook - een bepaald doel moet hebben, al is het maar een innerlijk evenwicht of een innerlijke vrede. Als zodanig is die ideale mens dus iemand, die zich beweegt naar een bepaalde bestemming: de bestemming namelijk waarop hij meer dan een mens kan worden. Dat is vanzelfsprekend, meen ik. Of de ideale mens wel eens ruzie maakt? Ik denk, dat de ideale mens zeer zeker en vaak ruzie zal maken, maar alleen onder die omstandigheden waarin het beter is om wel ruzie te maken dan niet. Er kunnen zich namelijk situaties voordoen waarin hij wel moet aanvallen, dus agressief zijn, omdat hij anders niet meer in staat is zichzelf te verdedigen. In deze zin zal ongetwijfeld ook deze, het ideaal benaderende mens zo nu en dan de puntjes op de i zetten. Hij zal proberen heel duidelijk te maken wanneer een ander zijn persoonlijke vrijheid of zijn terrein aantast. Hij zal ook proberen heel duidelijk te maken op welke punten hij/zij zich niet verplicht gevoelt om een ander te steunen of te volgen. Dat is dan een conflict en daaruit kan ruzie voortkomen. Maar dat is eigen aan de persoonlijkheid. De ideale mens is iemand, die zichzelf is, zeer zeker. Want als je niet jezelf kunt zijn, ben je niemand. Dan ben je alleen een slap aftreksel van allerlei denkbeelden van anderen. U ziet het zelf, als u theeblaren al een keer heeft afgetrokken en u gaat er dan nog thee van trekken, dan komt er iets uit dat misschien voor de armen dan nog wel aanvaardbaar is, naar dat zeker niet meer smaakt naar de echte Darjeeling- of Ceylon-thee. Dat is juist hier belangrijk. Het conflict hoort bij het mens-zijn, ook soms het innerlijk conflict. Een conflict op zichzelf is helemaal niet erg, als men het beseft in zijn oorzaak en werking. Als de ideale mens conflicten kent, dan moet hij in staat zijn te overzien waaruit het conflict voortkomt en dan op grond van hetgeen hij weet omtrent zichzelf (wat hij dus is) een keuze maken waardoor het conflict wordt opgelost. Een ideale ziens zal in de wereld zeker niet met iedereen de vrede kunnen bewaren, maar hij zal onvrede zoveel mogelijk vermijden. Daar waar onvrede met anderen onvermijdelijk wordt, zal hij eenvoudig zichzelf blijven, ongeacht de reactie of de waardering van de anderen. Komt daar een conflict uit voort, dan zal hij ervoor zorgen dat het nooit verdergaat dan voor hemzelf aanvaardbaar en belangrijk is. Ik geloof, dat daar de essentie in zit. Iemand heeft eens gezegd: Een goed huwelijk bestaat uit een groot aantal ruzies. Want alleen daar waar men niet voortdurend bezig is elkaar als het ware te annexeren, kan op den duur de wederkerige erkenning van persoonlijkheid ontstaan die nodig is voor een perfecte eenheid.

❖ *Welk bezwaar heeft het aangaan van bindingen of samenwerking, terwijl men volgens het innerlijk eigenlijk anders wil leven?*

Ik zal proberen dit duidelijk te maken. Zodra een binding wordt aangegaan als een voortdurende verplichting, dan betekent dit dat ik mij moet beperken terwille van de verplichting of mijzelf ontrouw moet zijn t.a.v. dat wat ik op mij heb genomen. Dat is op zichzelf een dilemma. Een keuze kan ik wel maken, maar dan blijft altijd toch nog de vraag bestaan of dat wel aanvaardbaar is. Daarom heb ik juist gesteld, dat de ideale mens wel een binding aangaat, maar dat hij die binding nooit permanent aangaat: er blijft altijd een voorbehoud in. Hij belooft niet roer dan hij kan geven, namelijk zichzelf te zijn en tezamen met anderen de taak uit te voeren voor zover hem dit mogelijk is. Als het hen niet meer mogelijk is, gaat hij dus zijn eigen weg omdat dat de enige manier is om zowel t.a.v. de taak die moet worden verricht als voor zijn persoonlijkheid en zijn innerlijke vrede de juiste verhoudingen in stand te houden.

❖ *Betekent dat dat u de mensen adviseert niet meer te huwen?*

Ja, misschien dat velen daarvan zullen gruwen. Inderdaad meen ik dat het huwelijk een sociale instelling is die weinig of niets te maken heeft met een werkelijke liefdesbinding of een twee-eenheid. Men kan nu wel zeggen, dat het erg belangrijk is om dat sociaal te bevestigen,

maar dan denkt men aan het nageslacht en misschien zelfs aan de mogelijkheid om bepaalde renten gemakkelijker te trekken. Waar liefde is daar is het huwelijk overbodig. En daar waar een huwelijk zonder liefde bestaat, is er sprake van een wederkerige of eenzijdige, sexuele uitbuiting zonder zin, die beledigend is voor beide personen die het huwelijk zijn aangegaan. Nu weet ik wel, dat vele mensen zullen zeggen: Maar het huwelijk wordt toch ingezegend. Goed. U kunt huwelijken inzeggen zoveel u wilt. U kunt de H. Geest en alle andere heiligen erbij betrekken, maar als die band niet reëel is, moet u dan nog verdergaan? Ik geloof, dat een mens die zijn eigen verantwoordelijkheid beseft in de samenleving met anderen daaraan zal blijven beantwoorden, omdat hij zichzelf niet ontrouw kan zijn. Ik meen, dat daar de essentie in ligt. Vele huwelijken worden nietig verklaard omdat een van beide partijen de andere partij ontrouw is geweest. De werkelijkheid is echter, dat voordat het zover kwam, een van beide partijen of beide partijen zichzelf ontrouw zijn geworden. Dat zou eigenlijk de reden voor scheiding zijn, niet dat andere.

De overdreven nadruk op de seksualiteit in de huidige periode en zeker ook in de voorgaande periode tot het Victoriaanse tijdperk toe, acht ik ook misleidend. Men doet of de lichamelijke binding het belangrijkste is. Toch geloof ik, dat een huwelijk zonder vriendschap en alleen met hartstocht alleen maar de aanleiding is tot ellende en mislukking, zeker als men zich dan toch verplicht gevoelt om bij elkaar te blijven. Ik geloof, dat de band die men heeft op een ander dan zuiver sexueel vlak veel belangrijker is en in feite veel meer bepalend voor de waarde van een samenleving dan alleen de lichamelijke contacten. U zult weer zeggen: Jij als geest hebt gemakkelijk praten. Dat is waar, bij ons is er geen huwelijk meer en wat dat betreft ook geen seksualiteit op de manier waarop u dat begrijpt.

Kijk eens naar al datgene wat zich rond u afspeelt. Als we kijken naar de mensen die vijf-, zes-, zevenmaal soms in het huwelijk zijn getreden, dan zien we dat ze in feite geen partner hebben gezocht maar iemand die hen aanvulde daar waar ze in aanbidding voor zichzelf tekort waren geschoten. Nu kunt u zeggen: Dat was toch een beetje anders. Maar daar komt het op neer. Als er kameraadschap is, dan kun je die niet verbreken, de relatie blijft een geheel andere en het huwelijk is hoogstens incidenteel misschien een reclametruc van filmsterren of popsterren. Kijk dan eens in uw maatschappij om u heen. Kijk hoe vaak een huwelijk eigenlijk te gronde gaat omdat de partners niet zichzelf trouw blijven, maar een erkenning van een niet-bestaand "ik"-beeld van de partner eisen. Dat is de reden dat de meeste huwelijken kapot gaan. Ik geloof, dat een binding waarbij beiden de feiten aanvaarden en ook de vrijheid bezitten om zonder meer te gaan, indien dit noodzakelijk wordt, hechter zal zijn dan een huwelijk. In uw huidige maatschappij kan ik u het huwelijk natuurlijk niet ontraden al is het maar vanwege de kinderbijslag. Maar op zichzelf en zuiver ethisch gezien is het huwelijk eerder een slechte gewoonte dan een goede. Want het denkbeeld dat men de ander hééft, doet vaak vergeten dat men de ander voortdurend moet winnen. En het feit, dat men elkaar gaat beschouwen als een gewoonte en niet meer als een medemens, kan betekenen dat er een ontmenselijking optreedt die in een vrije relatie nooit geduld zou worden.

❖ *Ik geloof, dat er een verschuiving is in de relatie. Als je ouder wordt, gaat de kameraadschap een rol spelen.*

Dat ben ik wel met u eens. Mag ik u een vraag stellen? Het is misschien een beetje cru en het zo te zeggen: Meent u, dat een gezonde samenleving gebaseerd kan worden op het feit, dat twee mensen elkanders geur onweerstaanbaar vinden en daardoor worden genoopt tot de dierlijke aspecten van het menselijk leven zoals bij alle zoogdieren? Let wel, het gaat hier niet over de vraag of sex belangrijk is of niet. Dat zal in een bepaalde periode van het leven heel erg belangrijk zijn en in een andere periode misschien alleen maar een bijkomstigheid worden. Ik geloof niet, dat men tegenwoordig zegt: Nu ben je 40 en begin je oud te worden, dus blijf er maar van af. Er is een tijd geweest dat men zo redeneerde. Maar toen leefde men hooguit tot 60. Ik meen, dat men wat u zegt kan onderschrijven, maar dat die relatie even bindend zou zijn geweest zonder de huwelijksbevestiging: en daar gaat het mij om.

❖ *Dat ben ik met u eens, maar ik wil toch een lans breken voor het huwelijk. Ik meen dat mensen, vooral als ze kinderen hebben gemakkelijker bij elkaar blijven en minder snel uit elkaar gaan in kritieke perioden en later toch weer naar elkaar toegroeien. Ik meen, dat juist dat laatste erg belangrijk is, vooral maatschappelijk.*

Als u zegt maatschappelijk, dan ben ik het met u eens, want het huwelijk is een sociale instelling. Het gezin is de basis van de maatschappij omdat de binding, die in het gezin volgens

de huwelijksopvattingen bestaat, gelijktijdig een beheersbaarheid betekent van een aantal maatschappelijke aspecten.

Maar moeten wij nu dit vooropstellen, als we spreken over de zin van het huwelijk? Ik ben bang dat we dan een fout maken. Dan gaan wij gewoon zeggen dat onze opvattingen voor onze maatschappij onontbeerlijk zijn en dat er nu eenmaal vaste verbintenissen behoren te bestaan. Dan zeg ik: Zolang de samenleving zo is opgebouwd, heeft het allerlei redenen en betekenissen die niets meer te maken hebben met de mens als zodanig. En dan ben ik zo vrij te zeggen (dat moogt u dan eventueel niet vinden, u bent vrij te denken zoals u wilt) dat zodra men het huwelijk als een maatschappelijke instelling gaat beschouwen, men daardoor de mogelijkheid van persoonlijkheidsontwikkeling van de mens en de mogelijkheid om zelfstandig te komen tot een werkelijke binding met de ander in feite terzijde werpt om daarvoor een hanteerbare regelmaat te vinden in een sociale opzet, die op zichzelf niet juist en niet volledig pleegt te zijn. Ik begrijp het wel, instellingen aantasten is iets waarop deze maatschappij niet bijzonder is gesteld.

Wij hebben gesproken over de ideale mens en wij zijn het geloof ik, wel met elkaar eens geworden dat de ideale mens eigenlijk niet bestaat. Maar de mens heeft in zich de droom waar hij naartoe moet groeien. Dat is een persoonlijke droom. Als we nu een maatschappij opstellen, bestuurd in economisch, religieus opzicht, want als de kinderen in de kerk worden gedoopt, dan wordt het aantal zieltjes groter en ze zijn meteen voor de hemel gered, dan vraag ik mij af of men het kunstmatig organisme dat men maatschappij noemt, wel mag stellen boven de mogelijkheid voor het individu om zichzelf te zijn en zichzelf te ontdekken en zo te groeien naar de top van de werkelijke eigen mogelijkheden? Ik meen, dat de beperkingen die je gaat aanbrengen niet alleen op één punt maar op vele punten wel verantwoord zijn, als je vanuit een systeem ageert, maar niet ménselijk verantwoord zijn, niet behoren tot het ideaal.

Wij kunnen zeggen dat in een Sovjetsamenleving een Staganoff-arbeider een grandioze mens is. Een mens die meer doet dan nodig is en bij voortduring. Een held van de arbeid. Maar is het dan de zin van de mens om alleen maar te produceren? Of een heldenmoeder te worden, als nummer tien is gearriveerd? Is het de taak van de vrouw om alleen maar te reproduceren? Of is het misschien eerst de taak van de mens - man of vrouw - om zichzelf te vinden, zichzelf te zijn en zichzelf verder te ontwikkelen? Want als de mensen zichzelf niet kunnen ontwikkelen en ze steeds meer vastroesten in een systeem, omgekocht misschien door datgene wat het systeem hun biedt als ze maar afzien van het "ik" zijn, dan gaat de mens maar ook de gemeenschap daaraan te gronde.

Juist de orthodoxie is een poging om alles te fixeren in een vaste verhouding waarbij de werkelijke groeirelatie tussen mens en kosmos volkomen over het hoofd wordt gezien en de noodzaak voor de mens om meer zichzelf te worden, omdat hij dan ook meer kan zijn voor anderen, wordt uitgeschakeld omdat dat niet overzienbaar is. Dat is datgene waartegen ik bezwaar maak.

Ik maak geen bezwaar tegen alles wat men onderling overeenkomt, mits men daaraan niet bij voortduring gebonden zal zijn. Als er consequenties zijn in dit jezelf waarmaken, dan moet men dat aanvaarden. Dat is logisch. Maar wat men tegenwoordig predikt, is dat men door een mate van desnoods maar lipbelijdenis t.a.v. de gemeenschap het recht heeft zich uit te leven zonder daarvoor de consequenties te behoeven dragen. En dat is juist het wegnemen van de werkelijke ervaring, het wegnemen van de mogelijkheid tot groei en het scheppen van een schijnvrijheid die in wezen veel sterker beperkt wordt door maatschappelijke en andere tendensen dan ooit verantwoord zou zijn.

Men denkt dat een slaaf iemand is die met een ketting om zijn hals en ketenen aan zijn voeten naar de arbeid wordt gedreven. Geloof mij, je kunt evengoed een slaaf worden, als je denkt aan de vakantie op Ibiza die je alleen kunt krijgen, indien je tegen beter weten in maar steeds dezelfde eentonige arbeid volbrengt. En dan ben ik het ermee eens dat het mag. Maar dan zal men tenminste moeten beseffen wat men doet. Dat besef ontnem je de mensen niet alleen door de sociale erkenningen die eigenlijk niets anders zijn dan een beloning voor een genormd gedrag, maar dat doe je ook met instellingen als huwelijk, de vaste baan en al die dingen meer. Daarmee bind je de mensen. Je maakt het hen dan onmogelijk hun innerlijk nader te

onderzoeken omdat ze bang zijn om dan in strijd te komen met die aanvaarde situatie waaraan ze zich nu eenmaal hebben onderworpen.

❖ .... van de wieg tot het graf.

Gelukkig is de zekerheid die uw maatschappij geeft alleen van de wieg tot het graf: daarna moet je het zelf weer doen. Als de mensen dat zouden beseffen, zouden ze misschien iets minder zorg van de wieg tot het graf willen hebben en reeds nu meer zelf willen doen om later tenminste te weten wat ze zelf moeten doen.

❖ *Is dat niet wat idealistisch?*

Neen. Een ideaal is een droombeeld. Op het ogenblik, dat u de z.g. werkelijkheid aantast, zal men u heel vaak verwijten, als men u geen ongelijk kan geven, dat u te idealistisch bent. Dat gebeurt altijd. De priester arbeiders worden verworpen, want ze zouden te idealistisch zijn. Het wordt wel erkend dat een priester het recht heeft om mee te leven, maar om gelijk te worden aan de arbeiders zou het gezag van de kerk aantasten. Zo redeneert men altijd. Maar laten wij de feiten dan eens bekijken.

De huwelijkstrouw staat hoog in het banier geschreven, daarom zijn er in Nederland zoveel sexclubs, sleutelclubs e.d. Het is heel duidelijk, dat het eigenlijk niet beantwoordt aan de norm, maar dat het een vernisje is dat over het craquelé ligt dat gekomen is in de morele opvattingen van het verre verleden. Dan kijken we naar uw maatschappelijke samenhang. Uw maatschappelijke samenhang is een schijnordening die in voortdurende wanhoop probeert zich aan te passen en zo te voorkomen dat de scheuring en de opstandigheid die daaronder verborgen liggen tot uiting zouden komen. Uw hele politieke systeem is de onzekerheid waarmee men probeert te reageren op situaties die men voor zichzelf misschien niet eens als aanvaardbaar of juist erkent.

Uw hele economie is gebaseerd op droombeelden t.a.v. groei, vooral van winst in bedrijven en werkgelegenheid waarbij niet wordt gedacht aan de mogelijkheid dat de groei wel eens uitgeput zou kunnen raken, dat de werkgelegenheid natuurlijk zal teruglopen, maar dat vooral de heilige winst steeds meer zal worden aangepast juist door het onvermogen om zich te baseren op de werkelijke kwaliteiten, capaciteiten en mogelijkheden die binnen het huidige bestel kunnen bestaan. Dat wil zeggen, dat de slagvaardigheid van het bedrijfsleven ver achterloopt bij de werkelijke noden en mogelijkheden van de maatschappij. En daar gaat het aan te gronde. Dan kijken we naar de wetenschap. De wetenschap is voortdurend bezig het verleden te onderzoeken, verdere gegevens uit te werken van datgene wat al is ontdekt en al datgene wat als nieuw ontdekt wordt gepubliceerd of wordt gepresenteerd aan te vallen om dat zo mogelijk af te breken.

Uw wereld is een wereld van deskundigen wier deskundigheid berust op een monopolie dat zij zich aanmatigen. Dat zijn feiten. Of wilde u soms zeggen, dat iemand die ongetwijfeld een goed politicus is als de heer Van Agt en misschien ook een heel goed professor in bepaalde zaken menselijk juist reageert op datgene wat hij zich als taak heeft gesteld? Ik geloof, dat de wankelmoedigheid die zijn hardheid moet camoufleren in wezen zijn daden dermate sterk aangetast heeft dat hij daardoor ook voor zichzelf steeds ongeloofwaardiger moet worden. Ik geloof, dat de grootheid van Nederland die overal wordt geprezen allang voorbij is. De ruimhartigheid van Nederland is een leuze, die wordt gebruikt om mensen Nederland binnen te loodsen die dan later worden gehaat omdat ze binnen zijn. Arbeid is in Nederland een begrip, dat langzamerhand verworpen is tot een soort keuze waar men aanwezig zou willen zijn en niet meer als een noodzaak om te leven. Als die noodzaak niet meer bestaat, bestaat ook de zinvolheid van de arbeid in steeds mindere mate. Aan die dingen loopt men gewoon voorbij. Neemt u mij niet kwalijk dat ik het even op een rijtje zet.

In Nederland is een revolutie iets dat je eigenlijk moet bewonderen, maar dat je niet helemaal mag toelaten. Vandaar dat men elke demonstratie gedooft, maar zodra zij het wezen van hetgeen zij trachten te bereiken met alle middelen (dus ook met zichzelf erbij) nastreven, dan staat er onmiddellijk een politiemacht tegenover die de zaak dan maar in elkaar moet trappen. Dat klinkt krankzinnig, maar het is waar. Men denkt niet meer aan de zin van iets. Laten we een heel eenvoudig voorbeeld nemen:

Er wordt tegenwoordig gesubsidieerd toneel gespeeld waarbij het prestige van de vertoning de acteurs en ook degenen die de zaak financieren schijnbaar meer aan het hart gaan dan de zin die het heeft voor de toeschouwers. Nu weet ik wel, dat dat een groot schisma is. Degenen die

zeggen: je moet werken voor het publiek en degenen die zeggen: het publiek is er om te erkennen dat wij goed werken. Maar dit laatste is geen redelijke houding.

Een orkest dat nieuwe stukken speelt, kan dat rustig doen, als het daarbij zoveel andere soorten muziek brengt dat ze daardoor de mensen ertoe kunnen brengen te komen luisteren. Als een orkest alleen maar nieuwe muziek wil spelen, d.w.z. moderne muziek, al is het maar om het gehoor te shockeren en de mensen er alleen naar toe gaan om te tonen hoe progressief ze zijn, dan hebben we te maken met iets wat een paskwil is. Al die dingen bij elkaar kun je niet meer zien als een redelijke samenhang. In feite is het een gespletenheid waardoor het hele maatschappelijke gebouw alleen nog maar bijeen wordt gehouden door het behang van bankbiljetten.

Nu kunt u zeggen: Maar wij hebben toch ons geloof, wij hebben onze idealen. Ja, een geloof waarop je niet durft vertrouwen zodat je er niet helemaal naar durft leven. Een ideaal dat je voortdurend predikt, maar dat je weigert om het voor jezelf ook maar ten dele waar te maken. Hoe wilt u dan komen aan die idealen en aan de ideale mens? Hoe wilt u de maatschappij een verdere ontwikkeling geven zonder dat de mensen het slachtoffer worden van zichzelf en van de heersende machten? Dat vraag ik mij af. Als wij spreken over de ideale mens, dan moet het tenminste de mens zijn die de mogelijkheid heeft om zichzelf te zijn en zich bewust zelf te ontwikkelen. Bij dit bewust zichzelf ontwikkelen behoort dan ook het zelf maken van een keuze voor de normen die men voor zichzelf hanteert en het aanvaarden van de consequenties die aan die keuze eventueel verbonden zijn. Ik weet het wel, wij moeten er maar het beste van maken. Dat zeggen we altijd en voor een gewoon mens is dat ongetwijfeld waar. Maar het is jammer als dit 'het beste ervan maken' het beste in de mens smooit in deze incarnatie. Vandaar mijn betoog.

❖ *Is de aarde als leerschool wel bedoeld voor ideale mensen?*

Ik meen, dat de aarde bedoeld is als een leerschool waarin men als ideale mens in de laatste klas het examen kan doen en overgaan naar de wereld der goden.

❖ *Zal deze wereld in een later ontwikkelingsstadium wellicht meer geschikt zijn voor het herbergen van ideale mensentypen?*

Ik geloof, dat de wereld altijd even geschikt is voor het voortbrengen en het dragen van ideale mensentypen, omdat het ideaal niets te maken heeft met het droombeeld of met de stoffelijke vorm, maar alleen met de innerlijke bereiking. Ideale mensen zijn er ook geweest in het stenen tijdperk. In uw moderne technische tijd zien we ook nog mensen met een stenen tijdperkmentaliteit die daarin niet meer past en daarom juist voert tot een niet ideaal regeren hoezeer men hen misschien ook bewondert voor de strijdvaardigheid waarmee ze reageren.

❖ ???

De toekomst, mijn waarde vriend, is het heden, uitgedrukt in een andere vergelijking van sociale, menselijke en natuurkundige waarden. Het heden is het leven van de mens. Althans nog enige tijd zal op aarde de norm zijn het leven van de mens. De ideale mens komt voort uit de mens, niet uit de omgeving zonder meer. Maar de uitdrukking van de ideale mens wordt mede bepaald door zijn relatie met zijn omgeving, dat wel.

❖ *Uw definitie voor bank dient m.i. te worden vervangen door de plaats (de markt) waar vraag en aanbod van krediet bijeenkomen. Als zodanig zijn banken noodzakelijk in deze maatschappelijke orde.*

Ik vind het erg prettig dat u deze kritiek op de maatschappelijke orde zo vrijelijk durft uitdrukken. Als de bank noodzakelijk is vanwege het krediet, vanwege de handel wat wordt er dan in feite gezegd? Dat de werkelijke productie niets meer te maken heeft met het menselijk arbeids- en scheppingsvermogen maar alleen met de manipulatie door eigenlijk niet reële waarden te stellen tegenover hetgeen de mens maakt. Geld is de illusie, die een mens aanbidt omdat hij de functie daarvan als ruilmiddel zonder meer eigenlijk niet begrijpt. Als men echter het ruilmiddel als zodanig zou beseffen, dan zou men geen manipulatie van valuta kunnen gedogen. En de manipulatie van valuta is samen met de manipulatie van rentestandaard en kredietmogelijkheden in feite datgene waardoor men een overmatige productie probeert af te zetten, terwijl men gelijktijdig daardoor de mensen vele mogelijkheden om zichzelf te helpen en te redden ontnemt.

❖ *In advertenties wordt de bank altijd aangekondigd als een veilige thuishaven en ze geven je ook een zekere raad.*

Ja, het is de Sargassozee van de financiën.

❖ *Maar geld kan toch ook gedefinieerd worden als ongedifferentieerde beschikkingsmacht.*

Als u dit zegt, dan stelt u dat een op zichzelf niet waardevol iets een beschikkingsmacht kan inhouden waardoor het beschikken niet alleen over goederen maar ook over mensen mogelijk wordt op grond van een manipulatie van een niet werkelijk bestaande waarde.

❖ *Nu heeft u het over de uitwas.*

Ik heb het niet over de uitwas. Ik heb het over het bankwezen.

❖ *Het bankwezen is voor mij een noodzakelijke markt voor de inbrenger van vraag naar en aanbod van deze geldmiddelen.*

Ik geloof dat we hier met een lichte verwarring te maken hebben, omdat dit niet de taak of de plaats van de bank is. Het is namelijk de taak en de plaats van de handelsbeurs. Maar ik ben het met u eens, dat de banken mede door hun financierings- en manipulatiemogelijkheid in vele gevallen de beurzen beheersen. Maar ik stel, dat die beheersing niet terecht is. Daar zitten we met de grote moeilijkheid. De banken op zichzelf moeten wij eens goed bekijken.

Hoe komt het dat de enige bedrijven, die in deze tijd nog voortdurend winstgevend zijn en steeds meer arbeidskrachten kunnen plaatsen tenzij ze overgaan op computers, banken zijn? Dat komt, omdat de diensten die zij verlenen dermate hoog betaald worden dat men winst kan maken met het kapitaal (meestal nog het kapitaal van anderen) en zich daarom al deze extra kosten gemakkelijk kan getroosten. Dat wil dus zeggen dat, als u gebruik maakt van een bank, u tevens bijdraagt tot het in stand houden van een groot aantal - in wezen overbodig - registratiepersoneel, dat u meewerkt aan het in stand houden van een groot aantal bankfilialen. In plaats van de taak van de vroegere geldmakelaar, namelijk het overbrengen van kredieten van het ene land naar het andere ten behoeve van de handel (dat was de oorspronkelijke taak van de bank) hebben we nu te maken met een groepering, die door het onttrekken van z.g. spaargelden aan de eenvoudige burger komt tot een manipulatiemogelijkheid die mede de buitenlandse markt omvat, maar die voornamelijk gebaseerd is op het incasseren van renten die niet altijd zijn aangepast aan de diensten die men verleent plus het voor zich opeisen van de werkelijke mogelijkheden van geldontwaarding. Dit is een van de redenen dat een voortdurende inflatie feitelijk plaatsvindt overal waar de banken de macht hebben overgenomen.

❖ *Dat ben ik niet met u eens.*

Ik ben het direct met u eens, dat u het niet met mij eens bent. Dat komt omdat u uitgaat van de huidige structuur. In de huidige structuur is de financieringsnoodzaak dermate sterk ingebouwd dat de bank een noodzakelijk iets is geworden. Maar sta mij dan tenminste toe te zeggen, dat het een noodzakelijk kwaad is. In een z.g. groeiende economie hebben we banken nodig zowel voor financiering als voor consumentenkredietverschaffing. Maar laten wij ons dan afvragen, of deze groeiende economie een reële economie is of dat het in feite een windblaas is. U herinnert zich misschien de Black Friday toen Wallstreet ineenzakte. Dat kan op het ogenblik niet meer gebeuren: daarvoor hebben de banken gezorgd. Maar in wezen had men toen een speculatiedrang aangewakkerd. Iedereen had wel aandelen, want je kon ze zo gemakkelijk op krediet krijgen. Het krediet werd dus gebruikt om een zeer groot aantal mensen steeds hogere prijzen te laten betalen voor steeds minder reële waarden, terwijl gelijktijdig wel reële waarden daardoor werden meegesleept in een ontwaarding voor het publiek. Toen kwam de bankkrach en niemand kon verder gaan. Nu zal een bankkrach niet optreden. Maar met welke krach hebben we dan nu te maken? Wij hebben te maken met een wat langzamer verlopende krach waarbij in feite zowel bedrijfsvoering wordt ontwaard als ook arbeid wordt ontwaard: en dit alles dank zij systemen die alleen via een overkreditering mogelijk zijn. Anders gezegd: Men leeft op het ogenblik ver boven zijn stand omdat de consumptie moet worden aangemoedigd en men daarvoor kredieten moet opnemen die niet in overeenstemming zijn met de eigen werkelijke verdiensten.

Gelijktijdig zien wij een uitbreiding van bedrijven waardoor producties tot stand komen die ten koste van alles moeten worden afgezet zonder dat er in wezen behoefte aan bestaat. Het eenvoudigste voorbeeld daarvan is de boterberg.

Mogen wij dan ook spreken over de grote moeilijkheden in de elektronica-industrie. Mogen we spreken over de windhandel in de chemische industrie? Die worden allemaal mede daardoor tot stand gebracht. Zoals het krankzinnig is dat men met kostbare middelen probeert meer vruchten voort te brengen op dezelfde grond, terwijl gelijktijdig daardoor de prijzen worden verhoogd zodat de consumptie van die vruchten steeds terugloopt. Dit is toch niet reëel? Dat is nu het gevolg van de kredietmogelijkheid van de bank die niets neer heeft te maken met de werkelijkheid. Het wil ook zeggen dat de behoefte niet gedekt wordt. De bank zal alleen financieren, indien er mogelijkheid van winst is. Het gevolg is, dat veel kantoren worden gefinancierd maar weinig woonhuizen, tenzij voor eigen bewoning zodat de feitelijke last, en eventueel de strop voor de persoon zelf komt die deze woning ambieert. Dit zijn maar een paar voorbeelden.

Mag ik nog op iets anders wijzen. Als we kijken naar de wijze waarop de valuta binnen de EEG gebonden zijn, dan komen we tot de conclusie dat niet meer het werkelijke productievermogen van een volk plus zijn eventuele consumptie daartegenover de feitelijke waarde voor een munteenheid bepaalt, maar alleen een financieringsinstantie. Want het zijn de banken, in feite de nationale banken, die de grootste zeggenschap hebben zodat een vervalsing ontstaat van zowel leefmilieu, productie als werk en beloning van het werk. Als dat dan kenbaar wordt, dan wijt men het aan de wereldhandel, dan wijt men het overal aan behalve aan dit ene: de overconsumptie die tot stand is gebracht dank zij de financiering die door banken plaatsvindt zolang zij daaraan verdienen. En als die banken dan staatsinstanties zijn, dan betekent dat alleen maar dat de staat geniet van datgene wat door het misbruik van de geldmanipulatie aan inkomsten ontstaat. Dit is misschien een harde catechismus.

❖ *Maar er zijn zoveel factoren. Het feit, dat men de crisis wil oplossen.....*

Kan men een crisis oplossen zonder die te aanvaarden? Wat wij eigenlijk zien, is dat men de crisis niet wenst te aanvaarden, omdat men op het ogenblik nog overal financieringsmogelijkheden ziet op geld (dus op fictieve basis) waardoor men nog net kan doen of het niet zo erg is. Het resultaat is, dat alle staten in een steeds groter wordende deficit-financiering proberen een schijn van welvaart op te houden die feitelijk niet bestaat waardoor in wezen een voortdurende uittering van zowel de eigendom men, eigendomswaarden als ook de aankoopmogelijkheden van het volk tot stand wordt gebracht. En dit betekent, dat men dus een lange tijd een luxe kan genieten en dan ineens helemaal niets meer heeft, in plaats van een aanpassing aan de werkelijke condities en omstandigheden mogelijk te maken.

❖ *Dat ben ik met u eens, maar dat is niet de schuld van de banken maar van de politiek, van de vakbeweging enz.*

U heeft volkomen gelijk als u dat zo stelt, want zij zijn het die de beslissingen nemen. Maar zouden zij die beslissingen kunnen nemen, als ze geen deficit-financiering als mogelijkheid zouden vinden? Laat mij u een andere vraag stellen: Denkt u dat Nederland zijn huidige tekorten zou kunnen blijven dragen, als de gouden standaard nog bindend was? Uiteraard niet. Dientengevolge is het z.g. verlaten van de gouden standaard alleen maar het scheppen van een niet meer reële manipulatiemogelijkheid die men geld noemt. Als we dat zien en we zien wie de feitelijke werkers daarmee zijn, welke instanties deze windhandel mogelijk maken (neem mij niet kwalijk dat ik deze term gebruik), dan blijkt dat het bankwezen als geheel hiervoor aansprakelijk is. Let wel, dan stel ik niet de bankdirecteur of het bankpersoneel aansprakelijk.

❖ *Dat zijn ook politici.*

In vele gevallen wel. Vooral politici die er geen zin meer in hebben komen dan terecht in banken en andere grote bedrijven.

❖ *Zullen wij nu de discussie over de ideale mens maar weer hervatten?*

Daar zijn wij druk mee bezig. U ziet het niet zo, en de anderen denken: dit is politiek. Maar dit heeft nu te maken met de ideale mens. Want omdat men de fictie heeft geschapen van de ideale samenleving die alleen door uiterlijke omstandigheden zou worden geregeerd, heeft men vergeten dat de mens een persoonlijke ontwikkeling moet doormaken. Naarmate men probeert een grotere perfectie van een maatschappelijk mechanisme tot stand te brengen, zal men de mens zelf devalueren, voortdurend meer van zijn werkelijke mogelijkheden tot bewustwording en vrijheid ontnemen en zo het tegendeel van de ideale mens scheppen uit naam van het ideaal dat men nastreeft. Onze hele discussie ging voor u waarschijnlijk alleen

over de bank. Dat is niet helemaal waar. Het ging over een windhandel. Windhandel is een poging om winst te maken op basis van illusies. Ik heb de banken eigenlijk ervan beschuldigd dat zij illusies verkopen die niet door de feiten ook maar enigszins worden ondersteund. Daarin zit het nu juist. Ik kan tegen u zeggen, dat ik tegen het huwelijk ben en dan kijkt u bedenkelijk. Als ik aan de banken kom, dan kijkt u nog veel bedenkelijker omdat het toch al met mij eens bent. U heeft dus geen argumenten nodig of u bent het toch niet met mij eens, omdat we het zonder die dingen nu eenmaal niet kunnen doen. Maar wat is het ideaal? De ideale mens op zichzelf is misschien niet mogelijk. Maar de ideale ontwikkeling van de mens is denkbaar. Die is echter gebaseerd op een confrontatie met feiten, met oorzaak-en-gevolg. Het is niet een gegoochel met illusies. Ze is gebaseerd op de concrete levenswaarden en niet alleen maar op allerlei aangenomen waarden die van buitenaf worden opgelegd of als een mantel der liefde over de werkelijke tekorten wordt uitgespreid.

❖ *Daarmee kun geen winst maken.*

Daarmee zou je de winst kunnen maken van een mens die zich bewust wordt van zijn mens-zijn in plaats van een mens te zijn die zichzelf alleen nog maar ziet als een consument, die meer rechten heeft dan hij aan consumptiemogelijkheden krijgt.

Dit betekent, dat wij het eind van deze discussie hebben bereikt. Het gaat niet om de bank, het gaat niet om de staat, het gaat niet om het huwelijk, het gaat om de méns. Zodra de mens leeft volgens hetgeen hij zelf aanvaardbaar en juist acht en daarbij een bewust gebruik probeert te maken van zijn geestelijke en stoffelijke mogelijkheden, kan die mens zich ontwikkelen. Die ontwikkeling is noodzakelijk. Want hoe wil je ooit komen tot die vorm van een mens die kan overgaan in de bewuste, zuivere energie van het ware leven, als je die kans niet geeft?

Ons hele betoog - in het begin en ook nu - brengt de geschiedenis en de feiten van vandaag samen. Allemaal dromen en illusies. En wat is de werkelijkheid waarmee je te maken hebt, als je kijkt naar je eigen innerlijk, naar de wereld waarmee je te maken hebt? Zolang je als mens moet toegeven dat je jezelf eigenlijk voortdurend verkoopt voor een beetje rust, voor een beetje meer inkomen of desnoods voor de illusie dat je belangrijk bent of dat je een ideaal dient, dan klopt er iets niet. De bewuste mens verkoopt zichzelf niet: die wordt steeds meer zichzelf. En dit jezelf worden, jezelf zijn is het essentiële punt van ons betoog van vanavond.

Als u dat vergeet, dan kunt u zich weer gaan bezighouden met alle verschrikkelijke dingen die ik over de wereld heb gezegd. Maar als u zich bezighoudt met uzelf, is het misschien tijd om u eens af te vragen, of u zich mogelijkwijze heeft gebonden aan normen etc. die u innerlijk als onjuist ervaart. Als u in het laatste geval "ja" zegt, vraag u dan af: waarom? Wat is de reden daarvan? Waarom doe ik dit? Zolang u een reden vindt die niet in uzelf ligt, zeg dan: Ik moet een andere kant uit. Alleen datgene wat werkelijk diep in u is veranderd, geeft u de mogelijkheid tot een wijze van leven en werken die een verdere bewustwording - ook van geestelijke betekenis - schenkt. Met andere woorden: Als u de ideale mens zoekt, zoek dan niet naar het systeem. Zoek naar uzelf. En als u uzelf heeft gevonden, zal het mij een waar genoegen zijn u in onze wereld welkom te heten.